

Cumhuriyet'in yayını, önemli bir tarihsel mirası daha toprağına getiriyor

Girlandlı lahit Türkiye'ye dönüyor

✓ Türkiye'den New York'a kaçırılan dört ton ağırlığındaki mermerden yapılmış Roma lahti, son dakikada bir değişiklik olmazsa cuma günü uçakla İstanbul'a getirilecek.

✓ Girlandlı lahitin kaçırılış öyküsünü ilk kez 1990 yılında dünyaya duyuran Cumhuriyet, böylece Karun Hazinesi'nden sonra bir başka tarihsel ve kültürel mirasın geri getirilmesini gerçekleştirdi.

-1-

ÖZGEN ACAR

Türkiye'den New York'a kaçırılan dört ton ağırlığında, mermerden yapılmış bir Roma lahti "Cumhuriyet'in yayını üzerine, son dakikada bir program değişikliği olmazsa cuma günü uçakla İstanbul'a getiriliyor.

Cumhuriyet, "girlandlı lahit" in Türkiye'den kaçırılış öyküsünü, ilk kez 28 Eylül 1990'da dünya kamuoyuna açıklamıştı.

Böylece, "Karun Hazinesi"nden sonra Türkiye'nin bir başka önemli tarihsel ve kültürel mirasının daha geri getirilmesini gerçekleştirmiş olduk.

New York'taki Amerikalı kaynağım 1989 yılının sonlarında bir gün "Brooklyn Müzesi'nde Türkiye'den kaçırılmış dev mermer lahti görüp görmediğimi" sordu.

Bu haber üzerine Brooklyn Müzesi'ne gittiğimde, geniş bir salonda tek başına duran gerçekten dev lahti görünce, gerçekten şaşırdım. Daha önce de bazı lahitler kaçırılmıştı, ancak bunlar dilim dilim kesilmişlerdi. Oysa bu lahit, kapağı da dahil tamdı.

Çeşitli açılardan lahitin fotoğraflarını çektim, ziyaretçilere bilgi veren bir metni not defterime aktardım.

Bu lahitin, bir benzerini Antalya Müzesi'nde gördüğümü anımsadığım için ilk işim bu fotoğraflardan bazılarını Müze Müdürü Kayhan Dörtlük'e göndermek oldu. Dörtlük, bana gönderdiği yanıtta, daha önceden anımsadığım ve "Hık demiş burnundan düşmüş" ikizinin fotoğraflarını da eklemişti.

Bu yanıtla doğru iz üzerinde olduğum ve en azından lahitin Anadolu mermer ustalığının bir ürünü olduğu doğrulanıyordu.

Bundan sonra, ikinci aşamada, bazı fotoğraflar ile birlikte müzenin ziyaretçilere bilgi veren notunu da dünyanın sayılı lahit uzmanlarından Prof. Fahri Işık ile Dr. Nuşin Asgari'ye gönderdim.

Ziyaretçilere verilen bilgi notunda özetle "İS 150" yıllarında Proconessus mermerinden yapılmış "girlandlı lahit" deniliyordu.

Proconessus, "Marmara Adası"nın antik adıydı ve bilindiği gibi bu ada, antik dünyadan beri mermer ocakları ile ünlüydü.

Dolayısıyla lahitin, Anadolu ile bağlantısını müzedeki bu tanıtım yazısı da ortaya koyuyordu. Ancak ileride açılacak bir davada, bu veri yeterli bir kanıt sayılmazdı. Çünkü bu adanın mermeri, o zaman dahi Akdeniz ve Karadeniz'de pek çok ülkeye ihraç edilmişti.

Bir süre sonra Prof. Işık ve Dr. Asgari'den birbirinden habersiz ayrı ayrı gelen yanıtlar tıpatıp aynıydı ve özetle şöyleydi:

"Lahit, İS 150 değil, İS 180 tarihinde yapılmıştır. Tipik Pamfilya (Antalya yöresi) biçiminde bir lahit-tir. Proconessus mermerinden değil, Docimia (Afyon-İşçehisar) mermerinden yapılmıştır."

Dünya çapında iki lahit uzmanından gelen bu bilgiler, lahitin Anadolu kökenli ve Antalya mermer ustalarının yapımı olduğunu ortaya çıkarıyordu.

Hatta, bu iki uzman, daha da ileri girerek Antalya Müzesi'ndeki lahit ile Brooklyn Müzesi'ndeki lahti şöyle kıyaslamışlardı:

"Bu iki lahit, aynı mermer ustasınca ya da en azından aynı mermer atölyesinde beş-altı yıl arayla yapılmış olabilir."

İki lahit arasındaki tek fark, Antalya'dakinin

mezar kapağı kayıptı, Brooklyn'deki tamdı.

Böylece, lahitin Anadolu bağlantısı bilimsel olarak saptanmış oluyordu. Bununla birlikte yine de bu veriler New York'ta açılacak bir dava için yeterli olmayacaktı, çünkü o dönemde Anadolu'da yapılmış bu tür mermer lahit ve heykeller, Yunanistan ve İtalya'ya da ihraç edilmişti.

Dolayısıyla Brooklyn'deki lahit, Yunanistan ve İtalya'dan da kaçırılmış olabilirdi. Bu nedenle bu verilerle bu lahitin Anadolu'dan kaçırıldığını, bir mahkemede iddia etmek güç-

Türkiye'den kaçırılan Girlandlı lahti, Londra'daki eski eser pazarlayıcıları Nevzat Telli (sağda, üstte) ve Metin Özharat, Amerikalı Damon Mezzacappa'ya 1 milyon dolara (32 milyar lira) satmışlardı. Brooklyn Müzesi'nde sergilenen lahit aklanmak üzereyken Cumhuriyet'in yayını üzerine son anda kurtarıldı.

tü. Bilimsel alanda, bu verileri sağladıktan sonra, Brooklyn Müzesi ile iş yapan bazı tanıdıklarımı harekete geçirerek lahitin geçmişi ve müzeye gelişi hakkında daha fazla bilgi toplamaya başladım.

Özal'ın danışmanları sahnede

Bu noktada en büyük ipucunu lahitin önünde ziyaretçilere bilgi veren notta buldum.

Notta, özetle "Damon Mezzacappa" adlı bir kişinin, bu lahit "1987 yılında müzeye ödünç verdiği" yazılıydı. O halde araştırmamın bir ayağı da lahitin sahibi görülen Damon Mezzacappa olmalıydı. Yanıt aradığım ilk soru şuydu:

"Damon Mezzacappa kimdir."

Bu sorunun yanıtı çok çabuk ve beklediğimden daha verimli olarak şöyle geldi:

"Damon Mezzacappa New York'un en önemli mali danışmanlık ve yatırım şirketlerinden biri olan Lazard Freres'in baş ortağıdır. Şerhmaye yatırımları bölümü başkanıdır.

Turgut Özal'ın başbakanlığı döneminden beri Türk hükümetinin mali danışmanlığını yapmaktadır." (Şirketin danışmanlığı şu anda da sürmektedir. Başbakan Tansu Çiller, son New York gezisinde Lazard Freres'in yöneticileri, Mezza-

cappa'nın öteki ortakları ile de görüşmüştür.)

Bu önemli ipucundan sonra işler bir çorap sökücü gibi gitti. Çünkü Damon Mezzacappa'nın bu şirketteki bir başka ortağı da arkeoloji eğitimi görmüş, sikkecilik ihtisası yapmış, Jonathan Kagan adlı gençti.

Kagan ise 1984 yılında Antalya'nın Elmalı ilçesinden kaçırılan ve yaklaşık 2000 sikkeden oluşan "yüzyılın definesi" denilen "Elmalı Definesi"ni satın alan Bostonlu dolar milyarder William Koch'un bu iş için özel olarak kurduğu şirketin üç ortağından biriydi.

Kagan, bu definenin varlığını, Londra'da yaşayan sınıf arkadaşı Jeffrey Spier'den duymuş ve Koch'a 3.5 milyon dolara (yaklaşık 110 milyar TL) pazarlamakla kalmamışlar ve kendileri de Koch'un şirketine küçük paylı ortak olmuşlardı.

Bu ortaklığın öyküsünü "Elmalı Definesi"nin kaçırılış sırasında ve sonrasında çeşitli kereler yazmıştım.

Nevzat Telli-Metin Özharat

Lazar Freres şirketinin ortakları, Mezzacappa ve Kagan, bir yandan Türk hükümetine ve Turgut Özal'a danışmanlık yaparken bir yandan da Türkiye'den kaçırılan tarihsel ve kültürel mirası pazarlamakta ve bundan kendi adlarına milyarlık çıkarlar sağlamaktaydılar.

Anımsanacağı üzere, Elmalı Definesi'ni Koch ve ortaklarına Edip-Nevzat Telli kardeşler ile Fuat Uzılmez pazarlamışlardı.

Londra'da ticaret yapan Nevzat Telli ve yine kendisi gibi Londra'da oturan Jeffrey Spier, Türkiye'den kaçırılan eski eserlerin pazarlanmasında ortaklardır. Spier, eski eserden anlamayan Telli'ye hem danışmanlık hem de pazarlanan eserlerde ortaklık yapıyordu.

Türkiye'den kaçırılan bu girlandlı lahti, Türkiye'nin sayılı eski eser kaçağlarından Metin Özharat, Nevzat Telli ve Jeffrey Spier'e önermişti. Bundan sonra lahti Londra'daki üçlü, New York'taki Jonathan Kagan aracılığı ile Lazard Freres'teki ortağı Damon Mezzacappa'ya 1987'de yaklaşık 1 milyon dolara (32 milyar TL) pazarlamışlardı.

Biri uluslararası antika dünyasından, diğeri Brooklyn Müzesi'nden iki kaynak bu satışın içyüzünü bana aktarmışlardı.

Mezzacappa, yaklaşık iki metre uzunluk, bir metre yükseklik ve dört ton ağırlığındaki bu lahti elbette evinin başköşesinde sergilemek için almamıştı.

Amacı, bir ünlü Amerikan müzesine bunu ödünç olarak verip sergiletmek, reklamını yapmak ve üç yıl sonunda aklamak, böylece değerini arttırdıktan sonra ya pazarlamak ya da bir müzeye bağışlayıp lahitin güncel değerini verdiğinden düşmektir.

Bir müzede alesi olarak üç yıl süreyle sergilendiğinde, Türkiye ya da bir başka ülke dava açmadığı takdirde lahit yasal açıdan zaman aşımına uğramış ve aklanmış olacaktır.

SÜRECEK

A N T I K A T A L I A N I

4 tonluk lahit nasıl kaçırlır?

Girlandlı Lahit

Dört tonluk mermer lahitin Türkiye'den kaçırılış öyküsü 28 Eylül 1990 tarihli Cumhuriyet'te dünya kamuoyuna duyurulmuştu.

Boğaziçi Üniversitesi

Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi

Jale İnan Arşivi

JALARC0700601